

75 років тому спалахнуло Словацьке національне повстання

29 серпня Словаччина щороку відзначає державне свято – річницю Словацького національного повстання (29.8. – 28.10.1944).

Окупація Словаччини, що її почали німецько-фашистські війська, стала сигналом до Словацького національного повстання. Після окупації німецькими військами 27.10. 1944 р. менша частина повстанців пішла в партизанську війну зі своїми базами, розкиданими в горах центральної Словаччини (Низькі Татри, Велика Фатра, Яворники, Кремницькі гори, Словацькі рудні гори тощо).

Збройні сили Словацького національного повстання становили партизанські загони (бл. 15 тис. чол.) і частини словацької армії, що перейшли на бік повстанців. На 30. 8. 1944 р. вони визволили 2/3 території Словаччини, де влада перейшла до Словацької Національної Ради. 1.9. 1944 р. в Банській Бистриці Словацька Національна Рада прийняла Декларацію, що закликала до відновлення Чехословацької Республіки, демократичних свобод і проведення національно-демократичних перетворень, здійснення рівноправності чеського і словацького народів.

З метою подання допомоги повстанцям радянське командування 8.9. 1944 р. почало Східно-Карпатську операцію. 6.10.1944 р. війська 4-го Українського фронту і 1-й Чехословацький армійський корпус (сформований в РСРП) перейшли Дуклянський перевал і вступили на територію Чехословащини.

Значну допомогу повстанню подав Український штаб партизан-

ського руху та його представництва при штабах 1-го і 2-го Українських фронтів (зокрема, у Словаччину було перекинута організаторські партизанські групи на чолі з П. О. Величком, О. С. Єгоровим, Є. Ф. Біликом та ін.).

Окрім словаків, у повстанні воювали приблизно 2000 чехів. Крім того, в ньому воювали поляки, румуни, русини-українці, французи, болгары, жителі колишньої Югославії та ін. У Східній Словаччині діяли партизанські з'єднання, сукупна чисельність яких на той час сягала 12-14 тисяч осіб.

Визначну роль під час повстання відіграв Slobodný slovenský vysielateľ (Вільне словацьке радіо). У його роботу включилися досвідчені працівники радіо – Габріел Рапош, Антон Голлий, Йозеф Врабець, Ян Баладя і далі. Редактором і диктором передач для українських радіослухачів був Михайло Лугош, якому допомагала Ірина Каклюгіна-Георгієва. Менш відомо, що поруч з ними у передачах звучало і слово уродженця Вишнього Верлиха Свидницького округу Михайла Канчуги (28.3.1921 р. – 11.4.1982 р.), який згодом став православним єпископом Требішівським.

Словацьке національне повстання як складова збройної боротьби народів Європи проти нацистських режимів періоду Другої світової війни загалом позитивно оцінюється повоєнною історіографією. Винятком є окремі представники радикальних словацьких націоналістичних сил, які схильні розглядати повстання як інспірований ззовні збройний заколот проти першої в історії незалежної Словаччини.

До менш славних сторінок в історії русинів-українців воєнного періоду належить те, що частина інтелігенції пішла на служіння людацькому режиму. Це стало темою аналітичної статті Яна Главінки під назвою *Týždenník Novoje vremja ako prejav rusínskej otázky v rokoch 1940 – 1944*, опублікованої у третьому номері за 2008 рік братиславського журналу *Pamät národa*. Автор статті розглядає передумови існування журналу «Новое время» (виходив у Меджилабірцях в 1940 – 1944 рр.) й аналізує окремі його аспекти. Ян Главінка доводить, що виникнення журналу було «prejavom nejasnej a nevykrištalizovanej rusínskej otázky» і додає, що тижневик був радикально настроєним і його завданням було впливати на населення в прорежимному дусі. Автор підсумовує діяльність тижневика так: «Spolupráca redakcie s postupne upadajúcim a nepopulárnym ľudáckym režimom a jazyková bariéra, ktorú predstavovala upravená ruština, v ktorej bol týždenník písaný, odrádzala široké vrstvy obyvateľstva od tohto periodika».

Подібного фатального програву русько-українська інтелігенція допустилася після подій 1989 року, посприявши поділу в Словаччині доти єдиної і неподільної нації на русинів і українців з двома відмінними національно-культурними орієнтирами. Навпаки, словаки вийшли з Словацького національного повстання на шлях становлення нової модерної нації і своє прамування до цієї цілі утвердили революційними подіями 1989 року.

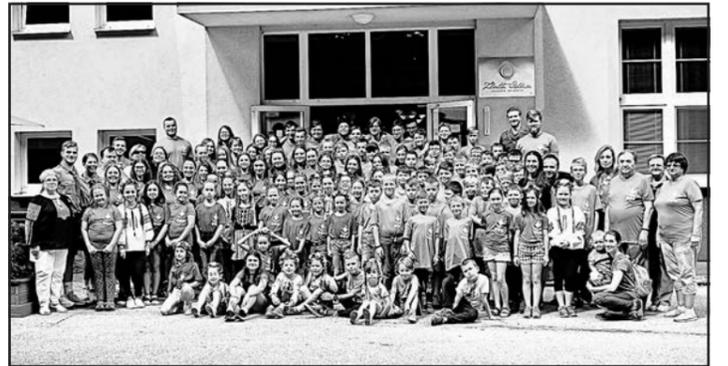
-мі-

– понад 140 000 людей, під час сумнозвісної акції «Вісла» у 1947 році, були депортовані у західні та північні регіони Польщі, колишні німецькі території. Багато лемків добровільно, в пошуках праці, емігрувало в США та Канаду.

Щоб не забути про своє походження, свої старовинні традиції, лемки почали засновувати свої організації та фестивалі, які вони називають переважно «Лемківськими ватрами». Найстаршим таким фестивалем є «Лемківська ватра» в селі Ждиня, недалеко польсько-словацького кордону, заснована у 1982 році, але подібні акції проходять і в Україні, чи в Канаді.

2 – 4 серпня 2019 року біля містечка Монастирська Тернопільської області України відбувся ювілейний 20-ий фестиваль лемківської культури під назвою «Дзвони Лемківщини», який цього року вперше здобув статус міжнародного фестивалю. Фестиваль проходив в дусі 75-ої річниці депортації населення Лемківщини, Надсяння та Холмщини.

Фестиваль розпочався у (Продовження на 2 стор.)

▲ Учасники 24-го Літнього табору та 22-ї Літньої школи українознавства «КАРПАТИ 2019».

Здійснився дальший незабутній літній табір

Від суботи, 27 липня, до неділі, 4 серпня 2019 р., проходив двадцять четвертий Літній табір «КАРПАТИ 2019», частиною якого була і двадцять друга Літня школа українознавства. Організатором літніх зустрічей є Союз скаутів «ПЛАСТ» українсько-руської національності в Словаччині. Літня зустріч проходила з частковою фінансовою підтримкою Фонду підтримки культури нацменшин КУЛЬТ МІНОР.

В тимчасову домівку в Рекреаційному осередку «Злата Ідка» вже дванадцятий рік підряд приїхали разом 101 дитина і молодь, 56 новаків у віці від 6 до 12 років, 45 юнаків від 12 до 18 років. Дев'ять днів про них піклувалася булава у складі 13 осіб. Головний командант – Ксеня Рибак.

В літній школі українознавства заняття проводили лектори – Олена Довгович, одна з головних організаторів всіх таборів, Марія Рибак, Інна Родович, Марта Каконі, Олександра Мікушова та Святослав Довгович, здоров'ям учасників опікувалася медсестра Марія Томкова.

Учасники табору знов прожили дев'ять незабутніх днів. Цікаві теренові гри, нові пісні, практичне пластування, лекції в школі українознавства, для найменших і перше познайомлення з українською азбукою, карнавал, вибори «Гуцула» і «Гуцулки» табору. Не тільки це вповнювало час дітей у таборі. Складовою частиною табору були і два спеціальні дні. Таборовий вівторок, 30. 7. 2019 р., був днем поліції. Поліцаї з спеціального швидкого підрозділу, відділення кінології, кіноної поліції і відділення превенції підготували для ді-

тей цікаву презентацію своєї роботи.

Організатори підготували для найменших в середу 31.7. мандрівку у Ясовську печеру та в місто Кошиці. В той самий день старші учасники пішли в село Злата Ідка, щоб помагати на господарствах жителів села – складали і різали дрова, помагали в городах, замітали і косили двори, робили покунку в магазині для господарів і так далі. З боку жителів села ця активність була прийнята дуже позитивно. Керівництво табору отримало і листа подяки від мешканців села.

Шостий день табору, в четвер 1.8., був Днем України. Перед обідом юнацтво зустрілося з Едуардом Бурашем, уповноваженим мера міста Кошиці у справах стосунків з Україною. Після обіду табір відвідали гості з України – Марія Стойка, викладач бібліотечних дисциплін Ужгородського коледжу культури і мистецтв, Віталій Рац, зав. Сектору відділу експозиції Закарпатського музею народної архітектури та побуту, Роман Пилип, викладач Закарпатської академії мистецтв, Марія Мудранинець, вчителька Ужгородської ДМШ ім. П. Чайковського, Микола Дан та Мар'яна Кучера танцюристи, випускники Ужгородського коледжу культури і мистецтв, співачки Анастасія Сніцаренко та Анна Велика. Гості для учасників табору підготували програму, в якій для молоді провели презентацію закарпатської народної культури посередництвом виставки, та подарували присутнім кілька пісень і народних таночків. Гості обдарували учасників табору цукерками.

(Продовження на 2 стор.)

«Дзвони Лемківщини»

Лемки – західна етнографічна гілка українського народу, яка споконвіків проживає по обох схилах Карпат. Границі краю творять форму трикутника, повернутого вершиною на захід, від ріки Сян до ріки Попрад. Назва «лемко» походить від загальноживаного слова «лем», у значенні «лише, тільки». Науковці ввели слово «лемко» в обіг, як

мовознавчо-етнографічний термін, лише на початку XIX століття. Протягом 1945-46 рр. на підставі угоди між Радянським Союзом та Польщею на Схід було переселено 483 808 осіб і розсіяно по південно-східних областях України. Тисячі з них у голодні роки 1946-47 повернулися в Галичину, ближче до Карпат. Ті, що залишилися в Польщі

▲ На сцені фестивалю «Дзвони Лемківщини».

▲ Гості з Ужгородського коледжу мистецтв і культури на таборовому Дні України.

ЮВІЛЕЙНЕ СВЯТО КУЛЬТУРИ В УБЛІ

У неділю, 4.8.2019 р., в Ублї Снинського округу відбувся тридцятий ублянський фестиваль. Сільський уряд в Ублї присвятив фестивалю культурі предків, тим, котрі попри своїй тяжкій роботі і біді склали слово до слова, ноту до ноти і так у піснях переповідали про свою долю і надії.

– З далекої історії знаємо, – сказав модератор свята Мґр Павло Новак, отець духовний з Іновця,

же давні. Розвивали їх передусім місцеві вчителі-народовці Концевич, Добра, Войтех Борецький, Василь Лацанич, Іван Гелетка, Анна Грїшко, Юлій Запотоцький, Іван Зарічняк, а пізніше Анна Лесьо, Дана Янух, Оля Бандурич, Марія Чоп, Сушко, Камозін, Каратник, Емілія Сімчо, Дарина Дзуба, Славка Кереканич, Яна Маруніч, Оксана Федоряк, Алена Фейсак та ін.

– В сучасному ми є свідками того, що давня художня народна

паючих на сцені ювілейного XXX Свята народної культури в Ублї. Вони подарували понад 400-членній публіці – жителям Ублї, Михайлової, Кленової, Ладомірова, Березувця, Дубрави та дальших близьких і далеких сіл нашого найсхіднішого, на жаль, і вмираючого кутка Словаччини – свої пісні і танці, а гуморист Йожко Йожка – свої фігльовні пригоди.

Складовою частиною ублянського Свята народної культури

▲ Свято Івана Купала.

▲ Виступає 10-членна фольклорна група «Ублянка».

▲ Під час вручення нагород села Убля.

– же наші давні предки не знали ні писати, ні читати, а про якісь там ноти простий наш люд ані не чував. Уся та краса народної творчості передавалася з уст до уст, з покоління в покоління.

– Ми сьогодні вдячні всім тим творцям наших народних пісень, – продовжувала на словацькій мові друга модераторка – Мґр Марія Касічова, учителька із Собранець, – імена котрих можемо прочитати уже тільки на цвинтарі, спізнавати їх обличчя тільки на поховальних фотографіях.

В Ублї були записані пісні, які ввійшли в збірники пісень, укладені Ю. Костюком, Ю. Цимборою та А. Дулебою. До найстаршої генерації ублянських співачок належать Олена Паливода, род. Іваногова, Марія Чоп-Чаваргова, Марія Торолла, Олена Фейсак, Анна Каганець, Анна Жовтик, а далі їх список продовжують Олена Пидова, котра у березні ц. р. вступила до благословенного 102-го року свого життя чи покійна вже Марія Чокіна, пісні якої мають в своєму репертуарі Марія Мачошко, Анна Порач та десятки дальших солістів.

Співацько-танцювальні, музичні і драматичні традиції Ублї ду-

творчість оживає, – сказала модераторка фестивалю М. Касічова.

Її слова поповнив модератор П. Новак такими словами:

– Пісня єднає народи! Та чи наші українсько-руські пісні не співають коло Банської Бистриці? Співають «Іванку, Іванку, з того боку ярку...», або «Гей, соколи...» і т. д.

Список колишніх співачок і співаків с. Убля дуже довгий. Фольклорна група «УБЛЯНКА» гордо і достойно несе своє ім'я від 1973-го року. Щоб утримати її діяльність і в наш нелегкий час, бо всі здібні дорослі люди розбіглися за заробітками по світах, старостка села Надежда Сірка стала одною з десяти членок «Ублянки». Вона, попри свої повинності як старостки села і депутата другого виборчого періоду Пряшівського самоврядного краю, своєю участю у «фольклорці» служить прикладом пошани і любові до рідної культури, свого народу.

Серед ублян і людей околиці був і є звичай: іти на відвідини до когось з родини або й чужого і обов'язково нести, завитий у вишивану «хлібвук», якийсь гостинець, бодай лем скибку пісного хліба. Та так зробило і 165 висту-

було хрещення компакт-дису «Пісні Марії Чокінової». Урочистий акт хрещення, за присутності дітей покійної співачки – Яни, Адрияни і Михала – та її сестер Анни і Дарини, вела старостка села Н. Сірка. Вона, від імені села Убля, вручила «Ocenenie za prínos v oblasti rozvoja kultúrnych tradícií a odkazu predkov» одній з найстарших членок «Ублянки», Анні Лесьо, дружині основоположника ФГ В. Лесья. Нагороду перевзяла її племінниця Анна Гандич. Таку ж нагороду одержала д-р Ганна Чаварга, авторка історично-етнографічного 250-сторінкового нариску про Ублю (співавтор покійний Юрій Гузей) та сценаріїв 13-ти ублянських фестивалів, Анна Голуб, яка довгі роки співала та успішно вела ФГ «Ублянка», а також помертно була нагороджена лауреатка престижних фольклорних фестивалів Марія Чокіна (нагорода була вручена її донькам).

Після виступу фольклорного ансамблю «Železiar» з Кошиць XXX Свято народної культури в Ублї завершилось народним гулянням. До танцю грали майже до білого ранку музиканти з Чирча.

(ГЧ)

ських лемківських об'єднань, в яку входять організації із 7 країн – Польщі, України, Словаччини, Сербії, Хорватії, США та Канади. Учасники закінчення обговорили звіт про діяльність СФУЛО та фінансовий звіт за попередніх 6 місяців, представники окремих суб'єктів федерації інформували про досягнення та проблеми своїх організацій. Найбільшу увагу було присвячено обговоренню акцій на відзначення 75-их роковин початку депортації етнічних українців з Польщі та ухваленню звернень до найвищих представників України з нагоди цих подій. В ході засідання було переведено з членів Контрольної комісії СФУЛО в член Президії Віктора Бандурчина, який в ній разом з Павлом Богданом буде представляти Союз русинів-українців СР. На його місце в Контрольній комісії за СРУСР було обрано Миколу Петришака, голову Гуменської регіональної ради СРУСР.

–пб–

Здійснився дальший незабутній літній табір

(Закінчення з 1 стор.)

На відміну від попередніх років, табір в цьому році трохи мучила перемінна погода, яка приносила дощ і бурі. Наперекір тому, хоча на день скоріше, і в цьому році здійснилося улюблене свято Івана Купала. Дівчата вили віночки і підготували свою Морену, хлопці створили Івана і підготували ватру.

Передостанній день літнього табору «Карпати 2019» його учасники проводили репетиції програми для батьків, заграли останні теренові гри і провели

ваки. І на цей раз співаків на акордеоні супроводив гість табору Раймунд Каконі з Братислави. Прозвучала і пісня «Соколи», само собою, в оригіналі українською мовою, яка є від минулого року гімном табору. В кінці програми новачки зачитали вірша «Мова рідна, слово рідне», зміст якої є і основним лейтмотивом всіх таборів. Після того головна організаторка і таборова «мама» Олена Довгович подякувала родичам за довіря, що своїх дітей дали в табір і закликала їх, щоб і вдома говорили з своїми діточками рідною мовою і вчили

▲ Учасники табору перед Ясовською печерою.

вибір «Гуцулів» і «Гуцулок» табору. Учасники табору отримали від організаторів майки (трічка) з пластовою емблемою та написом «Карпати-2019».

Час у таборі минав дуже швидко. Настав останній день – неділя, 4 серпня. В Злату Ідку від ранку приїжджали автомашини з усіх куточків. Інтерес батьків був надзвичайним. Під час урочистого закриття табору пластову присягу склали Лівія Урам Грицько та Івана Галчік. Зняли таборові прапори, востане прозвучав «Гімн закарпатських пластунів». Після того аудиторія «концертного» залу, на цей раз розташованого в ідальні, заповнилася понад сотнею батьків, що було для дітей неабияким захопленням. Ще ні одного разу на закритті табору не було присутніх стільки людей. І це є великою оцінкою літніх таборів ПЛАСТу.

Почесним гостем урочистого закриття табору і заключної мистецької програми була і перший секретар Посольства України в Словаччині Світлана Гончаревська.

Програму з дітьми підготували лектори Олена Довгович, Александра Мікушова, Святослав Довгович, Марта Каконі та Марія Рибак. Заключну програму модерували Алексія Пітер-Бучко та Мартин Штефанік. Виступили таборові таланти – танцюристи, читці-декламатори, музиканти, спі-

їх традиціям наших предків. Тричі прозвучало пластове «Сильно, красно, обережно, бисто». При співі таборових пісень та демонстрації фото історії табору «Карпати-2019» прийшла ще одна несподіванка, коли до співу дітей приєднався і популярний Ондрей Кандрач з скрипкою, діти якого вперше були учасниками табору і який висловився, що не думав, що щось таке на Пряшівщині робиться. Учасником заключної програми була і відома композиторка Любіца Чековська, син якої – Тео Малаховський був також учасником табору, та відомі оперні співаки Мартин Мікуш і Святослав Малаховський, який в останніх роках більш відомий як актор-комік.

Надійшли хвилини прощання, обнімання, часом і щира дрібненька сльоза. Додому відходили всі з надією, що через рік зустрінуться в ювілейному 25-у Літньому таборі «Карпати 2020».

Доказом того, що діяльність ПЛАСТу не є марною є і той факт, що в кінці шкільних ваканцій з ініціативи булави і юнацтва, від 29.8. до 1.9. вже четвертий раз, за участі 22 юнаків і юначок, відбудеться дальший літній табір «Канаш-2019», де в наметовому таборі його учасники проживатимуть дні за всіма правилами скаутингу.

Святослав ДОВГОВИЧ.

«Дзвони Лемківщини»

(Закінчення з 1 стор.)

п'ятницю, 2-го серпня, традиційним запаленням ватри в урочищі Бичова, де проходили і концертні програми і було розміщено наметове містечко народних ремесел і традиційної лемківської кухні. Але ще до того гості фестивалю оглянули оновлену експозицію Музею лемківської культури і побуту, де було презентовано і проект музейного комплексу «Лемківське село». Потім учасники фестивалю пройшли містом і поклали квіти до пам'ятних знаків. Зокрема зворушливим був акт на місці, де має бути збудовано пам'ятник переселенцям з Лемківщини.

▲ Представники Центральної ради СРУСР Павло Богдан і Віктор Бандурчин віддали шану жертвам на місці, де буде збудовано пам'ятник виселення українців з території Польщі в 1945 – 1946 рр.

В концертних програмах взяли участь десятки колективів і тисячі глядачів з України та із-за кордону.

В рамках фестивалю відбулось також засідання Президії Світової федерації україн-

▲ «Троїсті музики», 2014 р., олія, полотно, 90х90 см.

З 14 червня по 31 серпня виставочний зал СНМ – Музею української культури у Свиднику присвячений для презентації мистецької творчості представника сучасного українського образотворчого мистецтва та члена Національної спілки художників України, Сергія Степанова.

Народився митець 9 квітня 1963 р. у місті Охтирка Сумської області України. Вже з дитинства мріяв стати художником. Першим його вчителем був батько, теж художник – Іван Степанов. Об-

▲ «Князь Святослав на ловах», 2006 р., авторська техніка, полотно, 85х 105 см.

разотворчу освіту здобув у Харківському художньо-промисловому інституті, котрий закінчив у

1990 р. за спеціалізацією дизайнера.

З 1989 р. свою творчість представляє у колективних і персональних виставках. Його картини виставлялися у Києві, Львові, Івано-Франківську, Житомирі, Ми-

ків. Відносно трипільської культури митець опирається передусім на мальовану кераміку та теракотові фігурки, стосовно скіфів досліджує своєрідну зброю, кінську упряж та декоративно-прикладне

попередніх старших культур. Так само було й з українською культурою, яка не виникла на пустому полі, але природно нав'язалась на культуру уже згаданих попередніх племен та народів.

З берегів Ворскли (Відлуння прабатьківських світів)

колаєві, Дніпрі, Харкові, Сумах, Охтирці та Лебедині. Багато робіт художника зберігається в різних музеях України та приватних колекціях любителів мистецтва Італії, Німеччини, Польщі, Латвії, Росії та США. Крім образотворчого мистецтва, виконує педагогічну діяльність – вчителює в Охтирській художній школі ім. Т. Г. Шевченка та серйозно займається археологією. Кожне літо бере участь у розкопках Більського городища, яке асоціативно пов'язують з легендарним скіфським містом Геліном.

С. Степанов – патріот України. Організує мистецькі аукциони й кошти, отримані за продаж своїх картин, призначає для потреб української армії на сході України.

Основне джерело інспірації для художньої творчості митця представляють стародавня історія слов'ян, історія України, а також історія, культура та побут давніх народів, що віками проживали на нинішній території

України. Йдеться передусім про культуру землеробних трипільців, іранських скіфів та античних гре-

ків. Відносно трипільської культури митець опирається передусім на мальовану кераміку та теракотові фігурки, стосовно скіфів досліджує своєрідну зброю, кінську упряж та декоративно-прикладне

мистецтво, а з багатої грецької культури використовує унікальну та неповторну міфологію. Картини художника є суто суб'єктивним відтворенням давно минулих часів. Трипільцям присвячені картини під назвами «Орії Трипільця», 2011 р., акрил, «Трипільський віз», 2014 р., акрил; скіфам – живописні твори «Царський скіф», 2011 р., олія, «Скіф з луком», 2013 р., акрил; грекам – композиції «Амазонки», 2010 р., акрил, «Еней з військом», 2011 р., авторська техніка, а українцям – картини під назвами «Чумацький шлях», 2004 р., авторська техніка, «Князь Святослав на ловах», 2006 р., авторська техніка, «Троїсті музики», 2014 р., олія.

Міфологічно-історичний характер має й зображення Змісної богині, яка за скіфською легендою є праматір'ю скіфів-слов'ян та яку автор зобразив в декількох варіантах. Постаць жінки художник використовує не тільки в ролі богині, але також у ролі німфи, селянки, матері та акту. Найбільш стилізовані фігури дівчини в творчості митця створені під впливом робіт відомого українського скульптора-кубіста Олександра Архипенка.

Митець у своїй творчості часто поєднує символіку трипільців, скіфів, греків з українською символікою. Наведеною дійсністю художник назначає те, що кожна нова культура не почала розвиватися з нуля, а перейняла досягнення

Часто використовуваним композиційним та ідейним елементом творів художника являються тварини. Цей факт спричинений археологічними знахідками предметів прикладного мистецтва, для яких характерний т. зв. звіриний стиль, що полягає у широкому запровадженні зооморфних мотивів. Йдеться передусім про левів, пантерів, сніжних барсів, оленів, орлів та інші тварини, доповнених грецькими міфологічними істотами. З наведеними тваринами зустрічаємось на тільки на картинах, але й на рельєфах митця.

Дальшим улюбленим сюжетом автора виставки є краєвиди рідного краю. Йдеться про реалістичні пейзажі біля річки Ворскли на Полтавщині, як «Хутір зимує», 2012 р., олія, «Літо – Вечоріє», 2017 р., олія, «Весна – Левада», 2019 р., олія.

▲ «Трипільський віз», 2014 р., акрил, полотно, 140х70 см.

Інформуємо читачів, що виставка під назвою «Вибір з творчості» Сергія Степанова буде відкрита 4 вересня 2019 року о 16.00 год. в Словацько-українському культурному та інформаційному центрі в Пряшеві

(Початок у №№ 13 і 14)

Мати Константина і Мефодія Марія була, за даними досліджень грецького філософа Б. Боніса, донькою імператора Константина VI. А Константин і Мефодій були внуками самого імператора та його жінки, візантійської імператрици Ірини, хозарської принцеси. Отже, Константин і Мефодій були синами не якогось незначного грека, але представниками найвищої знаті, котрих очікувала висока державна кар'єра. Та доля вирішила інакше.

Народився Константин близько 825-826 року і виростав у родині дуже видатних людей. Разом із іншими дітьми, серед яких виростав, крім грецької, добре засвоїв і слов'янську мову, бо у Солуні було багато слов'ян, а може, такою була і прислуга у їх домі. Це у майбутньому відіграло велику роль. У школі проявляв себе дуже здібним юнаком, мав нахил до філософії, лінгвістики і музики. Та ледве довершив чотирнадцять років, як помер його батько. Мати дуже переживала за долю свого талановитого і здібного сина. Але висока посада батька та близькість до імператорського двору, де Лев мав багато приятелів, давали великі надії і права. Матуш Кучера про це пише так: «У Візантійській імперії у тому часі про сиріт високих державних діячів турбувалася держава. Тим більше, що небіжчик Лев мав доброго приятеля прямо в імператорському дворі. Це був державний канцлер і мі-

ВНУКИ ІМПЕРАТОРА – УЧИТЕЛІ СЛОВ'ЯН КИРИЛО І МЕФОДІЙ

ністр закордонних справ логофет Феоктист. Він взяв на себе турботи про малолітнього хлопця: дав записати його у найвищу школу тих часів – імператорський університет».

І в університеті Константин також проявляв великі здібності та працьовитість. Особливо його цікавили філософські дисципліни, які викладав професор Фотій. Також радо вивчав мови провінцій, які належали до Римської імперії: офіційну латинську, іудейську (Палестина), коптську (Єгипет), знайомився із перською, можливо, дещо володів і хозарською, від своєї бабки імператрици Ірини. У майбутньому це йому дуже згодилося. В «Житті Кирила» про навчання в університеті наведено: «За три місяці вивчив граматику, а потім взявся за інші науки. Вивчав Гомера, геометрію у професора Лева, діалектику та інші філософські науки у філософа Фотія, риторіку, арифметику, астрономію, музику та інші еллінські мистецтва».

Талановитий Константин швидко виділявся серед студентів. Був учасником і душею студентських дискусій. Риторик і лінгвіст, філософ і знавець літератури, культури і мистецтва, а в невеликій мірі і теології, яка була обов'язковою. Своїми вчени-

ми дискусіями здобув великий авторитет не лише у студентів і молоді столиці, але й професорів університету та всього імператорського двору. Його очікувала блискуча державна кар'єра. Пізніше сам став професором філософії університету, великим знавцем і захисником класичного грецького античного мистецтва і культури.

Був також активним учасником інтелектуального гуртка студентів, організованого професором Фотієм. У той час всередині церкви розгорілася боротьба між христологічними вченнями іконопоклонників та іконоборців серед теологів, що зазнала впливу з боку ісламу у провінціях.

У цьому гуртку велись наукові диспути, які формували мислення студентів у душі майбутнього розвитку культури Візантії.

У 842 році помер імператор Феофіл, і престол зайняла імператриця Феодора, мати неповнолітнього Михайла, котрий також вчився в університеті. Та це не мало вплив на Константина. Він з великою наснагою віддавався наукам, чим привертая до себе увагу, здобував авторитет. Як наводять джерела, в той час вже наближався кінець навчання в університеті, яке тривало 6 років, це викликало у

логофета Феоктиста турботи про дальшу долю Константина, опікуном якого він і надалі себе відчував, і вирішив прив'язати його до імператорського двору і оженити його. Та Константин делікатно відмовився. У Моравсько-паннонській легенді наводиться: «Подарунок це, напевно, великий, котрі собі це бажають. Для мене немає нічого кращого, ніж навчання: ним хочу нагородити відомості і шукати прадідівську честь і багатство».

Логофет також радився із імператрицею. Легенда про це наводить таке: «Цей молодий філософ не любить це життя, однак не відпускаймо його із нашого оточення. Зробім йому духовну тонзуру (пострижку) і даймо йому посаду. Хай буде бібліотекаром патріарха у храмі Божої мудрості». Приблизно у 848-849 роках Константин дістав посвячення і був призначений на посаду бібліотекара патріарха Ігнатія. Посада бібліотекара була одною із найвищих функцій, бо бібліотекар заміщав і самого патріарха у його неприсутності. Константинові було важко на цій посаді, і через певні незгоди з патріархом виникали думки покинути цю функцію, бо події могли помститися йому. І після майже півторарічної служби

Константин несподівано зник і заховався у монастирі, де доля звела його із братом. Та чернечого сану не прийняв.

Імператриця та канцлер лише так змиритися із цим не могли, бо така людина потрібна була і при дворі. Почали розшукувати його і через півроку знайшли у монастирі на Олімпі. Почали умовляти повернутися на посаду бібліотекара, та безрезультатно. Запропонували посаду професора у придворному університеті. Цю посаду він прийняв, бо відповідала його інтересам. Та тішився недовго. Внаслідок арабських нападів Візантія втратила Сирію, Палестину, Месопотамію і Єгипет. Зазнав нападів і острів Сицилія-Катанія, візантійське володіння, яке не мало єпископа, бо єпископ не міг бути там тривало присутній у своїй єпархіяльній резиденції. Ним був посвячений Константин, щоб захищати інтереси християн Катанії.

У завойованих провінціях араби дуже знущалися із християн, тому в той час видали едикт, урядове проголошення про вивчення християнської релігії та використання його для боротьби з Візантією, християнством та слов'янськими народами. А Візантія не мала можливості протистояти цьому і допомогти християнам, тому Катанським єпископом був посвячений Константин. А невдовзі сталася іще одна подія, яка відіграла важливу роль у житті Константина.

Павло ВАСИЛЬ.
Далі буде.

Степан Чабала

З Кошиць до редакції надійшла смутна вістка: 9 серпня 2019 року відійшов у вічність довгорічний активний член Союзу русинів-українців СР, колишній член Центральної ради Союзу в Пряшеві та Регіональної ради Союзу в Кошицях Степан Чабала.

Степан Чабала народився 24.4.1949 р. в Брусниці Стропківського округу. В Кошиці життєвий шлях привів його в 1966 році, коли почав працювати в Східнословачькому металургійному комбінаті (VSŽ). Працював менеджером і в період, коли власником заводу став американський «U.S.Steel».

Його великою заслугою було створення комісії нацменшин Міського самоврядування в Кошицях. Як голова комісії своїм першим завданням встановив об'єднання нацменшин, які живуть у Кошицях і в близькій околиці і таким чином зберігати їх традиції.

Як член Первинної організації СРУСР № 4 і великий прихильник хору «Карпати» від початку допомагав в організації традиційних Новорічних балів русинів-українців – «Маланчиних вечорів».

Вічна йому пам'ять!

Археологічні розкопки скіфської столиці

На Полтавщині, при розкопках на Більському городищі, де ймовірно знаходилася столиця скіфів Гелон, археологи натрапили на рідкісні для цієї місцевості артефакти – давньоримські фібули.

Про це повідомив керівник археологічної експедиції Полтавського Національного педагогічного університету імені Володимира Короленка Роман Луговий.

«Цікаво, що ці речі (фібули – ред.) можуть чітко датувати саме поселення – друга половина II століття. Це кінець Мармаканських війн, і воїни після них починають розходитися і приносять такі фібули воїнського типу. Ними римські легіонери застібали плащі. Це досить рідкісні знахідки на полтавських просторах», – розповів Луговий.

За його словами, користування застібками-фібулами – це римська традиція, яку принесла на нашу територію мода римських легіонерів.

Ще один знайдений артефакт, за словами археолога, доведеться ідентифікувати. Він схожий чи то на якусь

бронзову прикрасу, чи на уламок люстерка.

Окрім того, полтавській експедиції вдалося знайти деякі фрагменти кераміки, леза металевих сокири, свинцевої кулі та дві монети (шведські соліди), що відносяться до часів козаччини.

Більська фортеця, де, як вважають вчені, знаходилася столиця древніх скіфів – Гелон, існувала з кінця VIII до початку III століть до нашої ери, у добу Раннього Залізного віку й не мала рівних у Європі: вона займала майже 5 тисяч гектарів і була у 60 разів більша за Трою і в 5 разів – за Вавилон у час його розквіту.

Там ще й досі археологи іноді знаходять знамените скіфське золото. І хоча цього-річні знахідки не мають такої цінності, як воно, все ж вони важливі для науковців, бо допомагають розширити уявлення про життя та побут людей, котрі жили на землі багато тисячоліть тому.

Вітчизняні та зарубіжні археологи досліджують Більське городище вже понад 100 років.

УКРІНФОРМ.

300 тисяч закарпатців отримали угорський паспорт

Головний військовий прокурор України Анатолій Матіос заявив, що, за даними підконтрольного йому органу, до 300 000 жителів Закарпаття мають угорське громадянство.

«Відносно угорців в Закарпатті – ці цифри обраховуються до 10% населення Закарпаття. Порахуйте, скільки це є – більше 1,2 мільйона проживають на території Закарпаття, от більше 120 тисяч, а за опрацьованими нами даними – до 300 тисяч громадян України отримали угорські паспорти», – заявив Матіос.

Також він заявив, що на даний момент значна частина жителів Донецької і Луганської областей, які отримали російські паспорти, ідентифікована.

Документи Російської Федерації вже отримали понад 13 тисяч осіб.

«Україна молода».

Гумор

Чоловік приходив додому. Дружина лає, що пізно повернувся. Це йому набридло, він говорить їй:

– Я птах вільний, коли хочу – приходжу.

Тоді дружина стала не приходити ночувати додому.

На питання чоловіка відповіла:
– Я пташка підневільна: коли відпустять – тоді і приходжу.

* * *

П'яний падає з третього поверху.

Підходить міліціонер.

– Що трапилося?

– Не знаю, я сам тільки що сюди потрапив...

Література нашого життя Премії Івана Франка за 2018 рік

У Зічиго палаці в Братиславі 19 червня 2019 р. відбувся урочистий акт вручення Премії Івана Франка Літературного фонду за оригінальну творчість за 2018 рік.

Премію Івана Франка за оригінальний твір в українській мові за 2018 рік отримав письменник Василь Дацей за книгу «Гіркий шоколад» (DAFONS).

За переклад твору зі словацької на українську мову отримав нагороду Іван Яцканин за переклад твору Dušan Mikolaj «Між Карпатами і Татрами – Medová baba» (Тіпрану). Нагороду Івана Франка отримав Юліус Панько за твір «Повний мішок правди» (Тіпрану).

Визнання ЛФ в рамках Премії Івана Франка за видавничий почин отримали видавництва DAFONS і Тіпрану.

Кожна епоха, хай заглиблюється бодай як глибоко в розквіт цивілізації та в історію, має своїх письменників, які пишуть серцем.

Письменник Василь Дацей, автор збірки оповідань «Гіркий шоколад», належить до найактивніших представників української літератури Словаччини. Типовим для нього є незвично ніжне й реалістичне зображення героїв, заглиблення в їхню психіку, різноманітні типи протагоністів прози, драматизація та градація напруження сюжету.

Василь Дацей тематику бере з сучасності або недавнього минулого і позначений міським середовищем, де відбуваються події його прози. Між рядками читач ясно спостерігає й середовище

села, звідки частина його героїв походить і де зафіксовані їхні погляди та тривалі вартості.

Характерним для оповідань Василя Дацея є стислість та динамічність. Усі герої психологічно є переконливими. Захоплююча розповідь Василя Дацея містить і багато елементів гумору, пародії та сатири, але й натяк криміналітету. Чарівне оповідання «Ровесник» вирішує проблеми, які є рідкісними в сучасній літературі, коли діти ставлять питання власним батькам про їхнє життя та діяльність у молодості. Проза охоплює те, що характерне для його творчої діяльності – майстерно опрацьований сюжет, неповторність виниклих ситуацій, точне відтворення психіки героїв.

Письменник, перекладач та публіцист Іван Яцканин переклав із словацької на українську мову прозу Душана Миколая «Медова баба». Душана Миколая критики вважають автором традиційної прози, а в словацькій літературі його твори появляються уже з 70-тих років двадцятого століття. «Медова баба» містить сім оповідань про неординарних митців, які творять і живуть у природно принадлих областях Словаччини.

Іван Яцканин як досвідчений перекладач і на цей раз точно та вірно перекладає оповідання Душана Миколая, дотримується оригіналу, наводить відповідні та еквівалентні метафори та фразеологізми. Підкреслює атмосферу прози, включення природних сил до дії, емоціональні пориви головного героя в адек-

ватній мірі оригіналу. Переклад прози відзначається хорошою стилістикою, вмільм включенням усіх мовних рівнів. Іванові Яцканину в тому значною мірою допомагає і його письменницька творчість, літературно-критичні твори, в яких зосереджуються зокрема на словацько-українські та українсько-словацькі взаємовідносини.

Нагороду отримав Юліус Панько за твір «Повний мішок правди».

Юліус Панько належить до активних письменників, який, як і в попередніх своїх творах, показує долі людей піддукарського регіону, звідки сам походить. Незвичайно вірно, пластично та суверенно переконливим способом нас у тій книзі супроводить по краю, в якому страхіття Другої світової війни залишили печать, яка проявляється і після багатьох років по її закінченні. Торкається актуального питання культурної пам'яті народу, але й на рівні особистості.

Відзначені твори та переклад оцінювали члени журі у складі: PhDr. Адриана Амір, Ph.D., Ph.D. Ярослав Джогаїк, CSc. та Mgr. Art. Марія Шлоссер, голова журі.

Нашим письменникам зичимо при шуканні краси життя творчого пера, хороших тем, цікавих героїв, а до того добре та міцне здоров'я та успіхи у їх праці.

Чеський письменник Карел Чапек сказав: «Народ, який поважає книги, одночасно поважає й свою духовну незалежність і не втрапить її, поки буде мати свою літературу!»

Марія ШЛОССЕР.

Календар

1.9.1914 р. – народився в Рожківцях Меджилабірського округу народний поет Андрій Цапцара (105).

3.9.1939 р. – народився в Герлахові Бардіївського округу педагог, вчитель у Нижній Полянці і Свиднику Михайло Гнат, автор методичного посібника «Словацько-українські літературні взаємовідносини» (80).

4.9.1964 р. – помер у Сваляві на Закарпатті поет Андрій Карабелеш (55). Народився 24.9.1906 р.

4.9.1944 р. – народився в П'єшанах педагог, історик літератури д-р Любиця Бабота, кандидат наук, автор монографії «Закарпаттоукраїнська проза другої половини XIX ст.» (75).

8.9.1929 р. – помер письменник, громадський діяч Іриней Легеза (псевд. Іван Лоцуга) (90). Народився 1.4.1861 р.

9.9.1769 р. – народився письменник Іван Котляревський, автор «Енеїди» і «Наталки Полтавки» (250). Помер 10.11.1838 р.

10.9.1919 р. – приєднання Закарпатської України до ЧСР (100).

10.9.1894 р. – народився «найбільший кіномитець, якого дало слов'янство світу», – Олександр Довженко (125). Помер 25.11.1956 р.

10.9.1944 р. – народилася колишня вчителька Стащинської ОШ, член комітету Міської організації СРУСР у Снині Анна Бандурчина, автор підручників та методичної літератури для українських шкіл (75).

11.9.1864 р. – народився укра-

їнський поет, перекладач, громадський діяч Павло Грабовський (155). Помер 12 грудня 1902 р.

12.9.1909 р. – народився в Старині Снинського округу співак, збирач народної творчості Юрко Колинчак (110). Помер 3.2.1984 р.

13.9.1834 – народився письменник, етнограф, громадський діяч, автор повісті «Люборацькі» Анатоль Патрікович Свидницький (185). Помер 18.7.1871 р.

15.9.1804 р. – народився український історик, етнограф і літературознавець Михайло Максимович (215). Помер 10.11.1873 р.

15.9.1889 р. – народився в Геральтові Пряшівського округу педагог, культурно-освітній діяч, директор Пряшівської учительської семінарії Олександр Дзіяк, один із засновників Руського клубу в Пряшеві, Товариства ім. О. Духновича (130). Помер 25.4.1929 р. в Пряшеві.

15.9.1934 р. – народився в с. Криве Бардіївського округу педагог, інженер, колишній директор Готельної школи в Пряшеві Андрій Костельник (85).

15.9.1989 р. – помер у Снині педагог, художник Степан Цапковчак (30). Народився 15.3.1941 р. в Рокитові біля Гуменного.

17.9.1864 р. – народився український письменник Михайло Коцюбинський (155). Помер 25.4.1913 р.

18.9.1934 р. – народилася в Пинківцях Собранецького округу педагог, художник Зузана Осавчук, канд. наук (85).

19.9.1819 р. – народився в Шариському Чорному Бардіївського округу закарпаттоукраїнський буди-тель, поет і культурно-освітній діяч

Олександр Павлович (200). Помер 25.12.1900 р. у Свиднику.

19.9.1909 р. – народився в Чертіжному український письменник Словаччини, громадський діяч Василь Зозуляк (110). Помер 15.5.1994 р. в Брно, похований в Чертіжному.

20.9.1904 р. – народився у Великому Липнику Старолубовнянського округу правник, політичний діяч, один із засновників Української Народної Ради Пряшівщини Іван П'єшак (115). Помер 7.12.1972 р. в Пряшеві.

21.9.1944 р. – помер Олександр Кошиць, український хоролий диригент і композитор (75). Народився 26 вересня 1875 року.

21.9.1919 р. – народився педагог, мовознавець Микола Затовканик, викладач української мови у Вищій педагогічній школі в Пряшеві, автор монографій з українського мовознавства (100).

28.9.1929 р. – народився в селі Стопачів Косівського району Івано-Франківської області український поет Дмитро Павличко (90).

28.9.1944 р. – народився в Пихнях Снинського округу поет, культурно-освітній діяч і перекладач Мілан Бобак (75).

28.9.1929 р. – народився у Валентівцях Меджилабірського округу педагог, хімік Іван Сотак, канд. наук (90).

29.9.1989 р. – померла актриса Українського національного театру в Пряшеві Марія Якуб (Штенько) (30). Народилася 4.4.1929 р. в Меджилабірцях.

NOVE ŽYTĽA

KULT MINOR

zahraničia prijíma: SLOVART G.T.G., spol. s r.o., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovart-gtg.sk. Počítačová sada BA NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00 177 725. Ročník 69. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Náklad: 500 ks. Ročné predplatné 10,40 € Štvrťročné predplatné 2,60 € Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlačie. Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk. Objednávky na predplatné do zahraničia prijíma: SLOVART G.T.G., spol. s r.o., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovart-gtg.sk. Počítačová sada BA NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

НОВЕ ЖИТТЯ

Видає Союз русинів-українців СР. Рік видання 69. Головний редактор Мiroslav Iljuk. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.